

1751
196
9
No. XIII. n. 9.

DE
IMPERII SACRI
STATVVM
PROTESTANTIVM
IMP. ROM. GERM.
VERA NATVRA ET INDOLE

IN ACADEMIA REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE

VIRO ILLVSTRI EXCELLENTISSIMO ET CONSVLTISSIMO

D. DANIELE NETTELBLADT

POTENT. BORVSS. REGI A CONSILIIIS AVLICIS
ET PROFESSORE IVRIS ORDINARIO

PRAECEPTORE SVO AETATEM COLENDO

D. XIV. APRILIS MDCCL.

H. L. Q. C.

PVBLCIE DISPVTABIT
AVCTOR

GEORGIVS SAMVEL MADIHN

GVELPHERBYTANVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE

LITTERIS HENDELIANIS.

Ms. X. 1. 2.

IMPERII SACRI
STATVM
PROTESTANTIVM
IMP. ROM. CAES.
VERA DILECTISSIMO

ACADEMIA
D. DANIEL NEUBAUER
POTENT. BOHEM. IMP. CAES. AUSTRIAC. AP. S. ROM. ECCLESIAE
IMMORTALIS MEMORIAE
PREFATIONE
PREFATIONE
PREFATIONE

LECTORI BENEVOLO.

S.

Variae fuerunt, quae me mouerunt, rationes, vt hanc dissertationem conscriberem. De eo enim quam maxime sollicitus fui, vt tale thema dissertationis inuenirem, quod non otiosum, sed omnino disquisitione dignum. Incidi sic in hanc

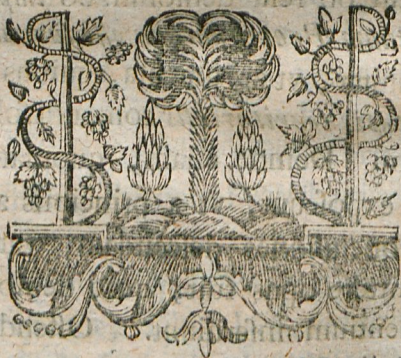
A

mate-

materiam, quam nunc ventilandam sisto, & quae multo iam tempore fuit pomum Eridos Iureconsultorum ac Theologorum. Inter omnes enim, qui fugitiuo tantum oculo indicem scriptorum iuridicorum inspexerunt, constat, nullam vastissimae Iurisprudentiae partem pluribus commentationibus ornatam exstare, quam haec dudum famigeratissima materia, ita vt earum multitudo profecto nauseam creet. Sed si rem ex vero & recto aestimare liceat; extra omnem dubitationis aleam positum esse censeo, tam multa in hac materia dicenda superesse, vt nemo mihi vitio vertere possit, si & ego omnem, quam permisit ingenii imbecillitas & compendiosa thematicis tractatio, operam adhibui pro defendendis eminentissimis Statuum Protestantium S. R. I. iuribus in sacris. Quum vero tam multa, si quid video, supersint, quae vnica dissertatione complecti nequeant, Tibi, L. B. indicandum necessarium esse duxi, quid in hac dissertatione pertrahatur.

Stauerim, & quomodo se inuicem subfequantur. Primo enim de eo, an Statibus Euangelicis imperium sacrum competat? non disputo, quia id nemo, cui mens sana in corpore sano, in dubium vocabit, et praetera iam a viris celeberrimis, quorum in hanc Iurisprudentiae partem merita prorsus immortalia sunt, satis ex instituto est vindicatum. Quatenam vero huius iuris indoles sit, DD. a se inuicem dissentiunt, & haec est quaestio, quam hic ulterius euoluendam sumfi. Quam ob rem demonstrabo *imperium sacrum Statuum Protestantium esse summum*, & in primis annitar, vt argumenta, quibus pro parte *superioritatis territorialis* contendendi solet, e medio tollam. Deinde etiam, quoniam regulae methodi exposcunt, vt a principiis ad suas legitimas conclusiones descendam, varia generalia praemittere opus fuit, quae demonstrationibus sequentium inseruiunt. Ostendam itaque ex principiis *Illustris* DN. PRAESIDIS, Prae-

ceptoris, qui mihi omnium instar est, huius imperii relationem ad summum imperium civile Germaniae, ad superioritatem territorialem, ac denique ad ecclesiam ipsam, circa quam illud verfatur. Si in tractatione ipsa aliquid humani passus fuero, meliora me edoceas velim, & vt meae imbecillitati & dubiis quibus haec materia est vexata, boneuole adscribas, etiam atque etiam rogo. Sic vale! & labori faue.

DE
IMPERII SACRI
STATVVM PROTESTANTIVM
IMP. ROM. GERM.
VERA NATVRA ATQVE INDOLE.

CAP. I.
DE
IMPERIO SACRO IN GENERE SE-
CVNDVM LEGES NATVRALES.

§. I.

Posita societate ponitur finis societatis. Posi- Evoluitur
to sine societatis ponitur obligatio ad finem. notio *Impe-*
Posita obligatione ad finem oriuntur iura *vii.*
ad media ad hunc finem obtinendum neces-
saria. Enascitur itaque ius sociorum actio-
nes ita dirigendi, vt fini communi societatis fiant confor-
mes. Est itaque *imperium* ius aliorum actiones ita diri-

A 3

gen-

gendi, vt fini societatis fiant conformes. Quemadmodum vero fines societatum diuerſi eſſe poſſunt, ita etiam ſocietates ipſae differunt. Finis vero ſocietatis vel pro obiecto habet ſalutem & ſecuritatem publicam, vel non. Si prius, oritur notio *Reipublicae*, (quae etiam a DD. dicitur *Ciuitas*) hinc adest *imperium reipublicae*, quod etiam *imperium ciuile* dicitur. Erit itaque hoc *imperium* ius ciuium actiones ita dirigendi, vt ſaluti & ſecuritati reipublicae reſpondeant; is vero, cui *imperium* ciuile competit, *ſuperioris* titulo inſignitur.

Quaedam notae quidem has notiones ingredientibus non ſunt definitae, adeo vt videatur me regulis definitiones condendi non ſatiſfeciffe; ſed perpendant velim, quibus haec in mentem veniunt, notarum ingredientium definitiones egregie formatas iam ſaris exſtare in *Per-Illuſtr. huius Academiae Cancellarii I. B. de WOLFF. Inſtit. iur. Nat. & Gent. ſ. 836. ſeqq. Illuſtr. PRAES. Syſt. iur. natur. Tom. II. ſ. 363. & 513. ſeq. & ſumme venerabilis Ioan. ERNST. SCHVBERG commentatione de iure principis circa ſacra ſ. 32* ita vt profecto ſuperſuum foret, ſi in hac diſſertatione uicula definitiones vulgares recitarem. Deinde quoque videtur, mihi aliorum definitiones de *imperio* non ſatiſfeciffe, quia paulo aliter in §. praec. notionem imperii determinauim, ac vulgo fieri ſolet. Sed inſtituas quaefo analyſin notionum, quas DD. iur. nat. vulgo tradere ſolent, & cum iis connectas principia, quae recentiores Philoſophi de imperii effectibus deducunt: tunc meam definitionem ad eorum caſtra prorfus accedere animaduertes.

§. II.

De quo ſuperiori diſponere liceat.

Superiori competit ius de omnibus diſponendi, quae reſpectum ad rempublicam habent. Superiori enim competit imperium, (§. praec.) adeoque ius ciuium actiones dirigendi, vt ſaluti & ſecuritati reipublicae ſint conformes (§. cit.). Iam vero id, quod reſpectum ad rempublicam habet, dicitur cum ſalute & ſecuritate reipublicae conuenire.

xum

xum (per def.). Superiori ergo competit ius de omnibus disponendi, quae respectum ad rempublicam habent.

§. III.

Si qui societatem ineunt, finis quem intendunt, vel *Ecclesia & est determinatus religionis cultus, vel non; si prius, adest potestas ecclesiastica*. Quum vero posita societate ponatur imperium, *ecclesiastica quid?* ecclesia posita, poni quoque debet imperium, quod ex ea oritur; quod est ius membrorum ecclesiae actiones dirigendi, ut fini ecclesiae satisfaciant, & hoc generali nomine dicitur *potestas ecclesiastica*. Vid. *Illustr. PRAES. syst. iur. nat. Tom. II. §. 624.*

Quoad nomen huius imperii inter se non conveniunt Doctores. Alii epim id *ius circa sacra*, alii *imperium ecclesiasticum*, & alii *ius episcopale* dicunt. Sed terminus *potestas ecclesiastica* mihi se optime commendavit, quoniam illum magis ideae, quam significat, convenire censeo. Ceteros vero terminos, quibus aliis uti placet, omnino non vno vitio laborare in aprico est. *Ius enim circa sacra* plerumque sumitur pro parte imperii civilis, quod versatur circa sacra externa; & si istum terminum pro significando imperio, quod ex ecclesia tanquam peculiari & a republica diversa societate oritur, adhiberem, terminorum ambiguitati sine dubio dedimus essent. *Imperium autem ecclesiasticum* cum nostro termino, quo usi sumus, quam maxime quidem convenit, aut hic terminus nimis generalis est. Denique plurimis Iureconsultis & Theologis praeteriti seculi arridet quidem nomen *iuris episcopalis* aut & hoc neutiquam admittere possum. Omnibus dupondis enim notum, ius episcopale imperium indicare, quod hierarchiam supponit, sicque terminus hic nimis specialis est. nec omnibus ecclesiis, praesertim protestantium ecclesiae, non convenit, quod more suo, id est solide, docuit *Canonistarum huius aevi princeps Ictus Consummatissimus Illustr. Ioan. Georg. PERTSCH, Praeceptor, cuius memoriam nulla unquam aetas apud me delebit, in Elem. iur. Can. Part. I. §. 86.*

§. IV.

§. IV.

De iure superioris circa religionis cultum in genere.

Superiori competit ius praecauendi, ne per religionis cultum salus & securitas publica turbetur. Superiori enim competit ius de omnibus disponendi, quae respectum ad rempublicam habent (§. II.). Er. etiam ius praecauendi, ne salus & securitas reipublicae turbetur. Iam vero pone, religionis cultum turbare salutem & securitatem publicam, & pone, superiori non competere ius illud prohibendi, tunc ei non competeret ius de iis disponendi, quae respectum habent ad rempublicam (§. II.). per consequens nec imperium (§. I.). Quod quum sit absurdum, vera est propositio.

§. V.

Sacra externa & interna definitur.

Quaecumque religionem concernunt generali nomine *sacra* audiunt, & vel solo tantum intellectu suscipiuntur, vel etiam per corporis motus: si prius, sunt *sacra interna*; si vero posterius, *sacra externa*.

§. VI.

Quatenus sacra subsint imperio civili.

Sacra interna non, sacra externa vero omnino subsint imperio civili, ast non nisi eatenus quatenus respectum habent ad rempublicam. Sacra interna enim solo intellectu suscipiuntur (§. V.), intellectus vero cum cogi nequeat (per princ. metaph.), nec sacra interna imperio civili subsint esse possunt. *Quo erat primum.*

Ast sacra externa suscipiuntur per corporis motus, adeoque per actiones externas & prout haec actiones ita potius quam aliter diriguntur, salutem reipublicae vel promoueri, vel turbari posse, nemo in dubium vocabit. Cum itaque superiori competat ius praecauendi ne per religionis cultum publica turbetur (§. IV.), quod sacra externa eatenus, quatenus respectum habent ad rempublicam.

publicam, imperio civili subsunt, dubio caret. *Quod erat secundum.*

§. VII.

Quum, si externa sacra subsunt imperio civili, necesse sit imperium civile etiam versari circa sacra; inde oritur nova imperii sacra respicientis species, quae diuersa est a potestate ecclesiastica §. III. definita, nimirum id imperium sacra respiciens, quod est imperii civilis pars, quum potestas ecclesiastica non sit imperii civilis pars, sed potius species imperii priuati, cuius conspecies sunt reliqua imperia priuata, quae ex aliis societatibus, praeter ecclesiam, oriuntur. Ut vero hoc imperium re ipsa diuersum a potestate ecclesiastica, etiam per diuersum nomen ab ea distinguatur, liceat illud *imperium civile sacrum* appellare. Hoc imperium civile sacrum autem vel respicit ipsa sacra externa, vel non: si prius, *imperium in sacra*; si posterius, *imperium circa sacra* appellari potest. Imperium circa sacra vero vel est ius determinandi an & quomodo religio quaedam in territorio exercenda, seu, quod idem est, ius determinandi tolerantiam religiosam, vel non; si prius, habemus notionem *iuris reformandi*.

Species imperii sacri declarantur.

§. VIII.

Prout quaelibet societas dicitur *aequalis*, si imperium eius penes omnia membra simul sumta est, & *inaequalis*, si hoc imperium vni vel nonnullis ex societate competit: ita ecclesia tum est societas aequalis, si potestas ecclesiastica penes omnia membra ecclesiae simul sumta est, inaequalis vero, si ea vni aut nonnullis ex ecclesia competit. Similiter etiam, prout societas dicitur *libera*, si extranei imperio non subiecta, *non libera* vero, si extranei imperio subiecta est: ita ecclesia tum libera est, si extranei imperio

Variae ecclesiae diuisiones explicantur.

B

non-

non subiecta, non libera vero, si extranei imperio subiecta. Ecclesia ipsa vero vel est ecclesia *particularis*, quae in loco quodam particulari est, veluti in una republica, in vna vrbe &c. vel *vniversa* ecclesia, quam constituunt omnes eodem modo Deum colentes, per quaecumque terrarum loca fuerint dispersi. *Vid. Per Illustr. L. B. de WOLFF. ius nat. Part. 8. cap. 3. §. 484.*

§. IX.

Quando ecclesia sit societas aequalis & libera.

Quando translatio potestatis ecclesiasticae ab ecclesia nondum facta, ea est societas aequalis. Etsi vero possit etiam in hoc statu libera societas esse, tamen non semper talis est. Ecclesia enim tum est societas aequalis, si eius imperium nondum translatum (§. VIII.), iam vero in hac hypothesi potestatem ecclesiasticam non transtulit, est ergo adhuc societas aequalis. *Quod erat primum.*

Ecclesia porro, quae non subest extranei imperio, est libera societas, & non libera, si extranei imperio est subiecta (§. praec.). Iam vero pone ecclesiam, quae est societas aequalis, hoc posito nondum sequitur eam imperio extranei subesse, licet nec repugnet eam imperio extranei subiectam esse. Er. manifestum est, ecclesiam, quae est societas aequalis, posse etiam esse societatem liberam & non liberam. *Quod erat secundum.*

Totum hoc theorema potest applicari ad ecclesiam vniversam & particularem. Si enim ecclesia particularis potestatem ecclesiasticam in aliquem transtulit, est societas inaequalis; si vero ecclesia vniversa in statu suo originario permanit, non euadit societas inaequalis (§. VIII.). Idem etiam affirmandum est, si ecclesiam spectamus tamquam societatem liberam & non liberam, nimirum si particularis ecclesia imperio extranei paret ecclesia vniversa vero extranei imperio non subiecta; particularis est societas non libera, vniversa vero societas libera, non vero vice versa.

§. X.

§. X.

Si ecclesia in republica subsistit, superiori in eam competunt ea iura, quae ei in reliquis societates in republica subsistentes competunt; nisi per pactum aliter conuentum esse probari possit. Plura iura vero ei qua tali quidem non competunt, aut tamen potest sibi plura iura in eam acquirere. Est enim ecclesia societas (§. III.), quicquid itaque valet de reliquis societatibus, valere etiam debet de ecclesia, nisi per pactum aliter conuentum esse probari possit; hincque iura, quae in reliquis societates in republica subsistentes superiori competunt, ei etiam in ecclesiam in republica subsistentem competere debent, nisi per pactum aliter conuentum esse probari possit. *Quod erat primum*

De iuribus superioris in ecclesiam in genere.

Cum vero superior qua talis non nisi ea iura habeat, quam quae fluunt ex eius imperio ciuili, & ex eo plura iura in ecclesiam, quam in genere in reliquis societates in republica subsistentes habet, fluere nequeant, aut tamen ius quod non fuit ex imperio suo superior sibi alio modo acquirere possit: superior quidem, qua talis, plura iura in ecclesiam in republica subsistentem non habet, quam ei in reliquis societates in republica subsistentes competunt aut tamen plura sibi acquirere potest. *Quod erat secundum.*

Iura quae superiori qua tali secundum principia iuris publici vniuersalis in societates competunt, sunt suprema inspectio, ius collectandi, dominium eminens & quae sunt reliqua; prout Praeceptor nunquam sine admiratione nominandus Illustr. Dn. PRAES. more suo consueto i. e. solide loc. cit. Tom. II. §. 835. seq. & 858. docuit. Conf. etiam Consultissimus Dn. WIESENHAVERN in Dissertatione de iure maiestatis sacrorum dirigendorum §. 14.

§. XI.

Si ecclesia in republica subsistit, potestas ecclesiastica est subordinata imperio ciuili sacro superioris; nisi per pactum aliter.

An potestas ecclesiastica fit subordi-

nata impe- *aliter conuentum esse probari possit.* Competunt enim supe-
rio ciuili. riori reipublicae in ecclesiam in republica subsistentem om-
nia iura, quae ei in reliquas societates in republica subsi-
stens competunt, nisi per pactum aliter conuentum esse
probari possit (§. praec.). At enim vero omnium societa-
tum in republica subsistentium imperium priuatum subor-
dinatum est imperio ciuili superioris, nisi per pactum ali-
ter conuentum esse probari possit (per princ. iur. nat.), &
potestas ecclesiastica est imperium ecclesiae priuatum
(§. III.), ergo vera est propositio demonstranda.

§. XII.

De transla- Ex principiis iuris naturalis manifestum est, ab eius,
tione pote- qui ius quoddam transfert, arbitrio dependere, quomodo
statis eccle- & in quem ius suum transferre velit; per consequens etiam
siasticae in ab ecclesiae arbitrio dependet, quomodo & in quem pote-
genere, statem ecclesiasticam transferre velit; adeoque etiam ab il-
la, si in republica subsistit vt societas aequalis, dependet,
an eam in superiorem reipublicae seu principem transferre
velit, an vero in alium.

§. XIII.

in specie. Si itaque ecclesia in republica tanquam societas aequa-
lis subsistens, imperium suum transfert, in superiorem rei-
publicae, superior reipublicae, qui iam qua talis impe-
rium ciuile sacrum (§. VI. & VII.) habet, praeterea adhuc
acquirat potestatem ecclesiasticam, quae nunc, translatione
hac facta, imperio ciuili sacro coexistere incipit, ita vt,
quum a populo qua tali per translationem totius imperii
ciuilis imperium ciuile sacrum iam habeat, iam praeter
hoc imperium sacrum, per delationem ab ecclesia qua
tali factam, etiam alteram imperii sacri speciem, potesta-
tem nimirum ecclesiasticam, acquirat. Quum vero tam
haec

haec potestas ecclesiastica, quae nunc apud superiorem reipublicae est, quam etiam imperium civile sacrum, varia specialia iura sub se contineant, singula iura, quae vi potestatis ecclesiasticae, ab ecclesia in superiorem reipublicae translatae, ei competunt, dicuntur *iura sacra superioris reipublicae*, seu, ut aiunt, *principis collegialia*; singula eius iura vero, quae ex imperio civili sacro fluunt, dicuntur *iura sacra superioris reipublicae*, seu *principis, maiestatica*; haecque sunt vel *iura maiestatica in sacra*, vel *iura maiestatica circa sacra*, prout vel ex imperio civili in sacra, vel ex imperio civili circa sacra (§. VII.) fluunt. Si vero potestas ecclesiastica ab ecclesia in republica subsistente non in superiorem reipublicae, sed in alium translata, ecclesia accipit superiorem, cui priuatiue singula iura in ecclesiastica potestate contenta competunt. Talis vero superior a superiore reipublicae vel acquirit partem imperii civilis quae respicit ipsa sacra externa, vel non. Si prius, ipsa ecclesia *hierarchia*; superior *hierarcha*, & ipsum hoc imperium *hierarchicum imperium a* appellatur.

§. XIV.

Quamquam ecclesia in republica subsistens sit hierarchia, tamen ideo superior reipublicae nondum exclusus ab omni imperio sacro, sed potius ei adhuc competit pars illa imperii civilis sacri, quam imperium circa sacra appellamus. Si enim ecclesia sit hierarchia, superior hierarchiae acquirit tantum partem imperii civilis sacri, eam scilicet, quae sacra ipsa externa respicit, hoc est, imperium in sacra (§. praec.), sicque non totum imperium civile sacrum, quippe quod etiam imperium circa sacra sub se continet (§. VII.). Quae cum ita sint, licet ecclesia in republica subsistens sit hierarchia, superior reipublicae civilis tamen

De conditione hierarchiae in republica subsistentis.

non plane exclusus est ab omni imperio sacro, sed potius ei adhuc competit imperium civile circa sacra.

§. XV.

Idem ulterius expenditur.

Si ecclesia est hierarchia, cessat imperium in sacra superioris reipublicae civilis. Si enim ecclesia est hierarchia, hierarchiae competit imperii civilis ea pars, quae versatur circa ipsa sacra externa (§. XIII.), adeoque imperium in sacra (§. VII.), per consequens cessat in hac hypothese imperium in sacra superioris reipublicae civilis.

Aliter quidem imperium in sacra cum potestate ecclesiastica coniungi posse nemo negabit, qui originem omnis imperii civilis perpendit; nimirum fieri potest eos, qui rempublicam constituere volunt, statim ab initio imperium civile sacrum ab imperio relicto civili seiungere, & in alium priuatiue transferre, sed hic casus me hic non tangit.

§. XVI.

Quid hierarcha contra superiorum probare debeat.

Si ecclesia degenerat in hierarchiam, hierarcha legitimam imperii civilis in sacra acquisitionem a superiore reipublicae factam probare debet. Nam, si ecclesia degenerat in hierarchiam, superior reipublicae amittit imperium in sacra (§. praec.), quod facti esse nemo non videt. Ast, quae facti sunt, non praesumuntur, sed ab allegante probanda sunt. Ergo nullum dubium est, si ecclesia in hierarchiam degenerat, legitimam sacri imperii acquisitionem, a superiore reipublicae factam, probandam esse.

Et sic ex hoc theoremate potest diiudicari, quatenus imperium hierarchicum, cuius species est imperium papale ecclesiae pontificiae secundum principia iuris naturalis possit concipi. Omnino enim notum est, fere omnes ICtos pro aris & focis contendere, omnem hierarchiam contradicere rationi, sed hanc quaestionem admodum esse ambiguum quilibet praedictis non occaecatus concedet. Si enim intelligunt imperium papale pontificis Romani, omnino largior, hoc imperium secundum iuris naturalis prin-

principia cogitari non posse, quia extra omnem controuersiam positum est, pontificem Romanum exercere imperium in conscientias, & iterum sole meridiano clarius est, hoc primis totius cognitionis humanae principiis contradicere. Si vero quaeritur, an in se hierarchia possibilis sit? omnino hoc concedendum esse censeo. Nam primo possibile est ecclesiam potestatem ecclesiasticam, quae ex ea, tamquam ex societate, oritur, in aliquem, qui non est superior reipublicae ciuilibus, transferre (§. XII.). Secundo etiam fieri potest, imperium ciuile sacrum a reliquo imperio ciuili separari, quia non obstante hac separatione, finis reipublicae obtineri potest. Auro cedroque digna sunt, quae de hac re *Per-Illustris L. B. de WOLFF. in iure naturae Parte VIII. cap. 1. §. 65. & cap. 4. §. 95. in scholiis his §. §. subiectis docet.* Quum vero hoc iuris naturae opus non in omnium manibus uersetur, liceat ipsis uerbis *Per-Illustris Dn. Cancellarii*, quae dicta sunt, corroborare. Ait uero in scholio ad §. 65., quum in theoremate praecedente diuisionem summi imperii demonstrauerat: *Ita in reipublica Haebreorum non minus ius Pontificis maximi circa sacra, quam ius regis circa profana summum erat, ita ut neutri competeret ius in actus alterius, eos scilicet, qui ad exercitium iuris sui pertinebant. Sunt equidem, qui absurdum dicunt duplex summum imperium in eadem ciuitate; sed cur absurdum sit, nulla ratione solida euincunt. Sane absurdum minime reputant, ut populus quaedam iura ad imperium spectantia sibi retineat, in quibus dependere non uult a rectoris uoluntate. Nonne uero perinde est suo ius sibi reseruatum exerceat per se, siue idem transferat in alium, ut idem exerceat prouti sibi uidetur? Ex eo, quod corpus humanum sit monstruosum, si duo habeat capita, minime sequitur, reipublicam fore monstruosam, in qua duo existunt imperia summa. Absurditas demum probata intelligitur, si demonstratum fuerit, imperio summo diuisio finem ciuitatis obtineri minime posse, seu ex hac diuisione sequi, quae eidem e diametro repugnant.* In schol. ad §. 95. autem inquit: *Qui absurdum putant ius circa sacra separatim ab imperio ciuili esse, quasi republ. in republ. fingatur, iudicium omnino praecipitant, nec absurditatem demonstrare ualent. Sane in reipublica Haebreorum ius*
circa

circa sacra erat penes Pontificem maximum, imperium civile penes regem, & uterque ius suum habebat pleno iure ac independentem ab alio. Equis vero dixerit hoc institutum fuisse absurdum, etiamsi seponas, quod fuerit diuinum? Relegenda uti quae supra (nimirum §. 65. in verbis iam excitatis) de diuisione summi imperii in partes potentiales adnotauimus.

§. XVII.

Quando salus eccles. & reipubl. collidere dicatur.

Salus reipublicae & ecclesiae tum collidere dicitur, si utraque simul amplius promoueri nequit.

§. XVIII.

De exceptione in hac collisione rite facienda.

Si salus reipublicae cum salute ecclesiae est in collisione, salus reipublicae praeferenda est saluti ecclesiae. Si enim salus reipublicae cum salute ecclesiae est in collisione, utriusque salus simul amplius promoueri nequit (§. praec.), & in collisione exceptio ita facienda, ut maior perfectio obtineatur (per princ. iur. nat.). Iam vero, cum omnes societates, sicque & ecclesiae, fini reipublicae sint subordinatae maior perfectio obtinetur, si salus reipublicae in hac collisione praefertur. Ergo salus reipublicae in collisione cum salute ecclesiae est praeferenda.

Siue enim sit ecclesia adhuc societas aequalis in republica, siue inaequalis, & si hoc siue hierarchia sit, siue non, perinde est quoad demonstrationem huius theorematis. Nam si adhuc est societas aequalis, in statu suo originario, in quo omnis societas originetenus fuit, permansit; & itaque haec societas, prout reliquae societates, imperio civili est subordinata. Et sic nullum dubium est, quod salus reipublicae sit praeferenda. Si vero est hierarchia, multis quidem argumentis pro & contra disputari posse videtur, sed, si sepositis praepiudiciis tota haec controuersia diiudicanda, omnia bene cohaerent. Nimirum, si oritur hierarchia, imperium civile in sacra a reliquo imperio civili separatur, &

& potestati ecclesiasticae accrescit (§. XIII). Imperium civile in sacra vero est tantum pars imperii civilis sacri (§. VII.). Quam ob rem, quum in hoc casu imperium circa sacra & omne reliquum imperium civile penes superiorem reipublicae sit, non infauste si- dere applicandum erit illud decantatissimum: *pereat pars, ne pereat totum.* Vnicum hic monere fas est; non veremur pontificiorum obiectiones, qui sibi persuadent, imperium papale originem debere iuri diuino, hinc secundum suas hypotheses ratiocinari possent, rempublicam diuinam esse praefendam rebus publicis humanis, adeoque si salus ecclesiae, tamquam reipublicae separatae, cum reipublicae civilis salute esset in collisione, exceptionem potius in illius fauorem esse faciendam. Verum enim vero, an imperium papale sit iuris diuini? hic non curamus, sed potius theologis relinquimus, a quibus caeteroquin vna cum Iureconsultis, quorum merita in orbem literatum numquam peritura sunt, contrarium huius adserti argumentis sat in dubiis euictum est, & sufficit hic citasse *Acti celebratissimi Illustr. PERTSCHII scripta iur. Ecclesiastici.*

CAP. II.

DE

**IMPERII SACRI STATVVM PROTE-
STANTIVM I. R. G. NATVRA ATQVE INDO-
LE IN SPECIE, SECVNDVM LEGES FVNDAMEN-
MENTALES I. R. G.**

§. XIX.

Cum ex iis, quae de imperio sacro secundum leges Connexio. naturales in *Cap praec.* dicta sunt, pateat, in quo statu ecclesia in republica subsistens & imperium sacrum esse possint: iam ante omnia praemittendum, in quo statu ecclesia

C

fia

fia christiana germanica in Imp. R. G. subsistens olim fuerit & hodie sit, ut tum, inoffenso pede, ad explicandam naturam & indolem imperii sacri statuum protestantium secundum LL. fundamentales Imp. R. G. me conuertere possim.

§. XX.

Lemma hi-
storicum de
fatis impe-
rii sacri in
Germania.

Fuisse vero olim totam ecclesiam christianam imperio sacro regum & imperatorum christianorum subiectam, idque imperium sacrum non solum totum imperium ciuile sacrum (§. VII.), sed & ipsam potestatem ecclesiasticam (§. III.) sub se comprehendisse, sicque tam iura sacra maiestatica (§. XIII.), quam etiam collegialia (§. cit.), reges & imperatores exercuisse, tam notum est quam quod notissimum. Ast successu temporis insignem mutationem factam esse, clero sibi vindicante a) ipsam potestatem ecclesiasticam, sicque iura sacra collegialia; b) imperii ciuilis sacri partem, quam imperium ciuile in sacra adpello (§. VII.), sicque iura maiestatica in sacra (§. XIII.) si non omnia, tamen praecipua, ita, ut non nisi paucae reliquiae huius ciuilis sacri imperii cum toto imperio ciuili circa sacra (§. VII.) sicque iuribus circa sacra maiestaticis omnibus (§. XIII.) penes superiorem I. R. G. remanserint: hocque imperium sacrum clerum a) ultra limites, quos sacro imperio ponunt leges naturales, extendisse, illudque b) inter clerum diuisum esse, ita, ut vnus ex illis, episcopus nimirum romanus, in vniuersam ecclesiam christianam, sicque etiam in ecclesiam christianam particularem germanicam, hoc imperium sacrum, tamquam summum & independens imperium, acquisiuerit, & reliquorum episcoporum sacrum imperium ad ecclesias particulares dioeceseos restrictum, eique subordinatum & depen-

pendens ab eo factum esse, interque ipsos Episcopos varias subordinaciones inualuisse, itidem, historia teste, extra omnem dubitationis aleam positum est. Ast subsistente in hoc statu ecclesia christiana vniuersa, & in specie germanica, ipsius religionis christianae reformationem subsequutam esse, eamque effecisse nouam ortam esse ecclesiam christianam, *ecclesiam protestantium* dictam, cuius pars est ecclesia *protestantium germanica*, hancque ecclesiam protestantium germanicam per pacem religiosam & Westphalicam tandem pro orthodoxa & in I. R. G. praeter ecclesiam antiquam pontificiam, toleranda, declaratam esse, nemo est qui nescit, nemo qui negat.

Lemma historicum hanc propositionem sistere quilibet, vel me non monente, statim videt. Hinc tantum abest, vt mihi vitio vertendum sit, quod eam, nulla adiecta demonstratione historica, tamquam veram assumam, vt potius tum peccarem, limites inrer Ius publ. & historiam turbando, si adicerem demonstrationem. Vt taceam hanc demonstrationem. si vbique secundum regulas artis condenda, peculiarem tractationem requirere. Conf. tamen OTTO de iure imperatoris & statuum imperii circa sacra. HENRIGES de summa imperatoris potestate circa sacra. FELZ delibata iuris publ. de satis iuris circa sacra in I. R. G.

§. XXI.

Ante ortum ecclesiae protestantium germanicae tota ecclesia christiana germanica fuit hierarchia, & iam extinctum erat imperium sacrum superioris I. R. G. praeter ea iura, quae secundum (§. praec.) apud eum remanserunt. Iam ante ortum ecclesiae protestantium germanicae enim clerici sibi vindicauit, praeter iura collegialia, etiam, quoad maximam partem iura maiestatica in sacra (§. praeced.). At enim vero ecclesia, quae in hoc statu est, dicitur hierarchia (§. XIII.), ergo ante ortum ecclesiae protestan-

De conditione ecclesiae & imperii sacri ante ortum ecclesiae protest.

restantium germanicae tota ecclesia christiana germanica fuit hierarchia, &, cum id imperium sacrum, quod cle-
rus sibi vindicauit ante ortum ecclesiae protestantium, su-
periori I. R. G. subductum (§. praec.), nec probari potest
inquam referuatum esse superiori I. R. G. regressum: quod
imperium sacrum superioris Imp. R. G. praeter ea iura,
quae secundum §. praec. apud eum remanserunt, extin-
ctum sit, dubio caret.

§. XXII.

Et post eius
ortum.

*Post ortum ecclesiae protestantium germanicae impe-
rium sacrum hierarchicum ecclesiae pontificiae, quod per
Pontificem & Episcopos exercetur, per pacem Westphali-
cam non ita extinctum, vt vniuersa ecclesia protestantium
germanica ab omni imperio hierarchico liberata sit: sed po-
tius illud tantum a) quoad ea ecclesiae protestantium mem-
bra, quae sunt vel α) domini territoriales euangelici, vel
β) dominorum territorialium euangelicorum subditi euange-
lici, suspensum, & quidem, vnico casu excepto in totum,
vsque ad compositionem christianam dissidii religionis; cum
b) quoad ea ecclesiae protestantium germanicae membra,
quae sunt subditi dominorum territorialium catholicorum,
non in totum suspensum sit. Sancitum enim in Instr. Pac.
Osnab. artic. 5. §. 48. Ius dioecesanum & tota iurisdictio
ecclesiastica cum omnibus suis speciebus contra A. C. Electro-
res, Principes, Status, comprehensa libera imperii nobili-
tate, eorumque subditos, tam inter Catholicos & A. C.
addictos, quam inter ipsos solos A. C. status vsque ad com-
positionem christianam dissidii religionis suspensa esto, & in-
tra terminos territorii cuiusque ius dioecesanum & iurisdic-
tio ecclesiastica se contineat. Ad consequendos tamen redi-
tus, census, decimas & pensiones in us A. C. statuum ditiori-
bus,*

bus, ubi catholici 1624. notorie in possessione vel quasi exercitii iurisdictionis ecclesiast. fuerunt, utantur eadem posthac quoque, sed non nisi in exigendis hisce pensionibus, nec procedatur ad excommunicationem nisi post tertiam demum denunciationem. Catholicorum A. C. addicti Status prouinciales & subditi, qui anno 1624. ecclesiasticam Iurisdictionem agnouerunt, in iis casibus modo dictae iurisdictioni subsint, qui august. manu confessionem nullatenus concernunt, modo ipsis occasione processus nihil iniungatur A. C. vel conscientiae repugnans. Eodem etiam iure A. C. magistratum catholici subditi censeantur; inque hos, qui anno 1624. publicum religionis catholicae exercitium habuerunt, ius dioecesanum, quatenus Episcopi illud dicto anno quiete in eos exercuerunt, saluum esto. Ut vero pateat hunc textum probare, quae probanda sunt, eius verus sensus est eruendus. Quod ut ex voto succedat, breuis analysis logica huius textus est praemittenda. Loquitur totus hic textus de iure dioecesano & iurisdictione ecclesiastica episcopi catholici, & omnia praedicata huius subiecti eo redeunt, ut determinetur, quatenus vtrumque hoc ius, quod quilibet episcopus in sua dioecesi ante ortum dissidium religionis exercuerat, impostero exercendum sit. Cum veto hoc diuerso modo determinandum erat, pro trium casuum diuersitate, hi tres casus a se inuicem distinguuntur. Casus primus est praecipuus, & in eo agitur de iure dioecesano & iurisdictione ecclesiastica cum omnibus suis speciebus episcopi catholici in sua dioecesi, in relatione ad A. C. dominos territoriales eorumque subditos euangelicos, quorum pertinent verba: *Ius dioecesanum* -- denunciationem.

Secundus casus agit de iurisdictione ecclesiastica episcopi in relatione ad dominos territoriales catholicos in genere, siue sint laici, siue clerici, eorumque subditos euangelicos, in verbis: *Catholicorum -- repugnans.*

Tertius casus concernit tam iurisdictionem ecclesiasticam, quam etiam ius dioecesanum episcopi dioeceseos in relatione ad dominum territorialem euangelicum & subditos catholicos, eumque sistunt verba: *Eodem etiam -- saluum esto.*

Mitto casum tertium, quippe de quo in propositione demonstranda non loquor, sicque vlterior analysis ad casum primum & secundum tantum dirigenda.

Continent vero verba casum primum respicientia a) regulam, in verbis: *Ius dioecesanum -- se contineat,* b) exceptionem, in verbis: *ad consequendos -- denunciationem.* Verba quae regulam sistunt, continent propositionem duplicem. En primam.

Ius dioecesanum &c. suspensa esto.

En secundam:

Ius dioecesanum & iurisdictione ecclesiastica intra terminos territorii cuiusque se contineat.

Quod vero attinet verba, quae casum secundum continent decifum, nonnisi vnica propositio & quidem haec:

Catholicorum A. C. addicti status provinciales & subditi, qui anno 1624. ecclesiasticam iurisdictionem agnouerunt, in iis casibus modo dictae iurisdictioni subsint, qui A. C. nullatenus concernunt.

quae per adiectam limitationem:

modo ipsis occasione processus nihil iniungatur A. C. vel conscientiae repugnans

vltcrius determinata, in iis obuia est.

Hac

Hac breui analysi huius textus praemissa, facile patebit, eum probare propositionem probandam. Cum vero ea duplicem propositionem contineat, quarum altera, & quidem prior, negatiua, altera vero, & quidem posterior, affirmatiua est, de qualibet sigillatim agendum, & quidem de posteriori, quae affirmatiua est, initium faciendo; cumque haec duo membra contineat, ea itidem in probatione distinguenda. Primum affirmatiuae propositionis membram itaque quod attinet, ipsa verba textus probant, ius dioecesanum & totam iurisdictionem ecclesiasticam, sicque totum imperium hierarchicum, quatenus illud habent episcopi, vsque ad amicabilem compositionem dissidii religionis, suspensum esse contra A. C. dominos territoriales. Ast quod haec suspensio a) ad alteram extendenda sit hierarchici imperii speciem, imperium sacrum nempe ipsius Pontificis romani, quodque b) restringenda ad eos subditos A. C. dominorum territorialium, qui sunt euangelici, ipsa verba quidem non probant, sed tamen per rectam eorum interpretationem probari potest. Licet enim, quod attinet extensionem, non valeat argumentum a suspensio imperio sacro episcopali, ad suspensionem imperium sacrum papale: nec, verba pacis: *cum omnibus suis speciebus*, imperium papale sub se comprehendere, satis certum sit: ita tamen recte argumentari posse confido: si imperium sacrum episcopi suspensum, & ii, quorum intuitu haec suspensio facta, imperio sacro papali immediate non sunt subiecti, tum omne imperium hierarchicum suspensum. Atqui verum est prius, ergo & posterius. Quod vero attinet restrictionem huius suspensionis, ratione subditorum, ad subditos euangelicos, videtur quidem eam claris verbis textus manifesto contradicere,

cere, cum textus generaliter dicat; *eorumque subditos*,
 & lege non distinguente, nec nostrum ut distinguere.
 Ast salua res est. Licet enim lex expressis verbis hic non
 distinguat, tacite tamen distinguit inter subditos catho-
 licos & euangelicos, id quod ex sequentibus verbis patet,
 in quibus casus tertius proponitur, & quo iure censendi
 sint A. C. magistratum catholici subditi determinatur,
 manifesto indicio, verba casum primum sistencia, quo
 ad subditos A. C. magistratum restringenda esse ad eo-
 rum subditos euangelicos, licet expressis verbis hanc re-
 strictionem non exprimant. Accedit quod, si haec re-
 strictio non admitteretur, contradictio ad esset, dum nemi-
 nem negaturum esse credam, contradicere tibi, omne im-
 perium sacrum Episcopi catholici quo ad dominorum ter-
 ritorialium protestantium subditos omnes esse suspensum,
 & tamen catholicos subditos, si anno 1624. ecclesiasticam
 iurisdictionem agnouerunt, eam imposterum agnoscere
 debere, & si in dicto anno publicum religionis catho-
 licae exercitium habuerunt, episcoporum ius dioecesanum,
 quatenus illud exercuerunt, saluum esse debere. Quae
 cum ita sint, abunde constare credo, de veritate primi
 membri propositionis adfirmatiuae, quod nimirum impe-
 rium hierarchicum Pontificis & episcoporum ecclesiae
 catholicae, quoad D. T. euangelicos ipsos, eorumque
 subditos euangelicos, in totum, excepto vnico casu, quem
 sistunt verba: *ad consequendos tamen &c.* sit suspensum.
 Progredior itaque ad membrum secundum propositionis
 adfirmatiuae, quod nimirum quoad ea ecclesiae protestan-
 tium germanicae membra, quae sunt subditi D. T. ca-
 tholicorum, siue clericorum, siue laicorum, non in to-
 tum sit suspensum imperium hierarchicum ecclesiae pon-
 tifi-

eccles. pontificia eius que iustitia. *ecclesia pontificia, eaque subductio secundum leges naturales iusta est.* Ecclesiam germanicam protestantium fuisse olim ecclesiae pontificiae partem, sicque imperio hierarchico huius ecclesiae subiectam fuisse, nemo est qui nescit, nemo qui negat. Quoad eam vero ex post facto imperium hierarchicum ecclesiae pontificiae ex parte in totum, ex parte in tantum suspensam esse, in §. praec. demonstratum. At enim vero, si pars subiectorum ab imperio eius, cui haecenus subiecti fuerunt, se eximit, fit subductio, a dethronisatione distinguenda (ill. Dn. PRAES. in Syst. iur. nat. Tom. II. §. 910.) & subductione facta separationem eo ipso fieri per se patet: ecclesia protestantium germanica per subductionem ex parte in totum, ex parte in tantum, factam, se separavit ab ecclesia pontificia. *Quod erat primum.*

Est vero secundum LL. naturales subductio toties iusta, quoties superior est tyrannus, & in tyrannidem sacram degenerasse hierarchiam papalem vel inde patet, quod imperium in conscientias sibi lumferit: ergo subductio ecclesiae protestantium secundum LL. naturales iusta est. *Quod erat secundum.*

Si itaque haec subductio iam iusta est secundum LL. naturales, quidni iusta esset secundum principia christianismi?

§. XXIV.

Promissio
suspensionis
ab imperatore
& statibus facta
num sit
iusta.

Imperator & status catholici in pace Westph. ecclesiae protestantium germanicae suspensionem imperii hierarchici promittentes, iuste egerunt. Tempore belli tricennalis salutem Imp. R. G. & in ea subsistentis ecclesiae pontificiae in collisione fuisse, nec aliter hoc bellum componi potuisse, pacemque I. R. G. reddi, quam suspendendo ad minimum eatenus, quatenus in I. P. W. factum, imperium

perium hierarchicum ecclesiae pontificiae, ex historia factis constat. Imperator itaque & status catholici, in his angustiis suspensionem imperii hierarchici, quoad ecclesiam protestantium germanicam, promittentes, in collusione salutem I. R. G. saluti ecclesiae pontificiae germanicae praetulerunt, & sic, cum hoc legibus conueniat (§. XVIII.), iuste egerunt.

§. XXV.

Pontifex per protestationes contra pacem Westphal. interpositas, ius suum contra suspensionem in hac pace factam non conseruauit. Suspendio haec enim iusta est (per §. praec.), sicque ius quod habuit Pontifex, & per pacem Westph. amissum, iuste amisit. At enim vero ius, quod iuste amissum, per protestationem conseruari nequit, ergo patet verum esse quod erat demonstrandum.

De effectu
proreitari-
um ponti-
fic. contra
P. W.

Pontificii quidem obiciunt pactum non posse iniri in praeiudicium tertii, & subsumunt pacem W. in praeiudicium hierarchici imperii Pontificis conclusam, adeoque illam esset pactum illegitimum. Verum enim vero concedimus nullum pactum iniri posse in praeiudicium tertii, sed negamus hanc pacem fuisse conclusam in praeiudicium ecclesiae pontificiae. Nam demonstratum est ecclesiam protestantium se iuste separasse ab ecclesia pontificia, adeoque nullum ius pontificis fuisse hanc separationem impediendi, ergo etiam, non obstante obiectione pontificiorum, verum est theorema.

§. XXVI.

Imperium sacrum, quod olim penes Imperatorem fuit, priusquam id clerici acquisiuerunt, per suspensionem imperii hierarchici non reuiuiscit. Ius enim quod reuiuiscere debet, supponit, ei adhuc ipsum ius competere, in quo reuiuiscere debet, & quod tantum eius exercitium sit suspensum. At enim vero Imperatoris imperium sacrum est

De reuiu-
scentia im-
perii sacri
quod olim
habuit im-
perator.

extinctum (§. XXI.) adeoque ipsum hoc ius actu competere desit, (per definit.), tale ius vero, licet noua acquisitione interueniente iterum de nouo acquiri possit, reuiscere tamen nequit: ergo imperium sacrum imperatoris, quod ei olim competiit, per suspensionem imperii palis non reuiscit.

§. XXVII.

An superior I. R. G. per suspensionem in P. W. factam imperium sacrum acquirat.

Superior I. R. G. nec per suspensionem imperii hierarchici in pace W. factam, nec alio modo, nouum imperium sacrum de nouo acquisiuit. Ex historia enim constat superiorem I. R. G. i. e. Imperatorem & status, tempore P. W. de eo nequidem sollicitos fuisse, vt nouum imperium sacrum de nouo acquirerent, sicque vel subductum imperium ciuile in sacra, vel potestatem ecclesiasticam, cum imperio summo germaniae ciuili iterum coniungerent, per consequens non adsunt facta, per quae noui imperii sacri de nouo facta adquisitio probari possit. At enim vero talis noua adquisitio tamen facti est, ergo deficiente probatione facti est neganda.

§. XXVIII.

D. T. euangelicos iura maiestatica in sacra acquiruisse euincitur.

Per suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae, D. T. euangelici acquisiuerunt quoad ecclesias euangelicas, in suis prouinciis subsistentes, iura maiestatica in sacra, seu, quod idem est, imperii ciuilis sacri partem, quam imperium ciuile in sacra adpello, quod, facta hac suspensione, coexistere incepit imperio ciuili D. T. euangelicorum, seu, quod idem est, eorum superioritati territoriali; sicque per hanc suspensionem singulae ecclesiae euangelicae in territoriis D. T. euangelicorum subsistentes, non sunt ecclesiae liberae quoad imperium ciuile in sacra factae, licet vniuersa ecclesia protestantium germanica per eam libera ecclesia quoad imperium

rium ciuile in sacra facta fit. Iam ante suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae D. T. omnes, sicque etiam eos qui in protestantium castra reformatione facta transferunt, superioritatem territorialem, hincque imperium quoddam ciuile, in prouinciis suis habuisse, eique superioritati territoriali iam tum inexistisse imperium ciuile circa sacra, sicque iura maiestatica circa sacra (§. XIII.), ex principiis iuris publ. I. R. G. hic tanquam cognitum praesuppono. At enim vero, licet iis qua superioribus rerum publicarum specialium I. R. G. abstrahendo a pactis, etiam imperium ciuile in sacra nouae huius ecclesiae aequalis (§. IX.) competere debuisset (§. X.), tamen stante adhuc & nondum suspenso imperio hierarchico ecclesiae pontificiae, hoc imperium ciuile in sacra non poterat non cessare (§. XV.), ita, ut vnicum fundamentum non existentiae imperii ciuilis in sacra D. T. ante suspensionem imperii hierarchici, fuerit ipsum hoc imperium hierarchicum. Suspenso ergo in totum hoc imperio hierarchico quoad D. T. euangelicos eorumque subditos euangelicos (§. XXII.), sicque sublato vnico impedimento non existentiae imperii ciuilis in sacra D. T. euangelicorum, non poterat non illud existere, & iam praexistenti superioritati territoriali coexistere incipere. *Quod erat primum.*

Cum itaque, per demonstrata, post suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae, coexistere inceperit superioritati territoriali D. T. euangelicorum imperium ciuile in sacra ecclesiarum euangelicarum in suis prouinciis subsistentium, singulae hae ecclesiae in sacris D. T. imperio ciuili in sacra subiectae sunt, & cum D. T. hoc imperium prout ex demonstratione primae partis

propositionis per se patet, non ut membrum ecclesiae, sed ut dominus territorialis habeat, & is, qua talis consideratus, sit respectu ecclesiarum in territorio subsistentium extraneus, singulae ecclesiae particulares euangelicae, in territoriis D. T. euangelicorum subsistentes, post suspensionem imperio ciuili in sacra extranei sunt subiectae. Per hanc suspensionem itaque hae ecclesiae non sunt factae liberae ratione imperii ciuilis in sacra (§. VIII.), licet, cum probari nequeat aliquem adesse, cuius imperio in sacra vniuersa ecclesia protestantium germanica subiecta, cum nec superior I. R. G. (§. XXI. XXVI. XXVII.) nec Pontifex (§. XXII.) tales sint, tertium vero non adesse per se pateat, vniuersa ecclesia protestantium germanica per eam quoad imperium ciuile in sacra ecclesia libera facta sit.

Quod erat secundum.

§. XXIX.

Quid ecclesia protestantium germ. per suspensionem hanc acquisiuerit?

Per suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae, ecclesia protestantium germanica acquisiuit potestatem ecclesiasticam. Cum ecclesia protestantium adhuc elset pars hierarchiae potestas ecclesiastica ei competere haud poterat, quippe quae inerat imperio hierarchico, eiusque pars erat (§. XII.). Cum vero, reformatione orta, ecclesia protestantium se separaret ab ecclesia pontificia (§. XX.), sicque noua ecclesia orta, & posita ecclesia ponatur potestas ecclesiastica (§. III.), orta est noua potestas ecclesiastica, ecclesiae protestantium potestas ecclesiastica nimium. Ast antequam bellum per pacem compositum, & in pace imperium hierarchicum ecclesiae pontificiae suspensum, haec separatio nondum consummata erat, sicque nec noua potestas ecclesiastica nouae ecclesiae protestantium plene ab ea acquisita erat, cum imperium hierarchicum

cum

cum ecclesiae pontificiae adhuc obstaret. Postquam vero tandem separatio ecclesiae protestantium consummata, & suspensio imperii hierarchici facta, sicque obstaculum remotum, ecclesia protestantium potestatis ecclesiasticae particeps facta, & per consequens eam acquisiuit.

§. XXX.

Tempore reformationis D. T. euangelici ecclesiarum euangelicarum suorum territoriorum potestatem ecclesiasticam sibi sumserunt, & tantum abest ecclesias contraxisse, & se opposuisse, ut potius adsint exempla ecclesiarum, quae, ut hoc fiat, optarunt & petierunt.

Lemna historicum de translatione pot. eccles.

Qui probationem huius propositionis historicae deesse hic miratur, legat velim quae in scholio ad §. XX. iam dicta sunt.

§. XXXI.

Domini territoriales euangelici acquisuerunt, non quidem per suspensionem imperii hierarchici, aut tamen ea ad miniculante, potestatem ecclesiasticam ecclesiarum euangelicarum in suis territoriis subsistentium, vel, quod idem est, earum iura collegialia. Cum enim tempore reformationis, sicque in ipso ortu potestatis ecclesiasticae ecclesiae protestantium, D. T. euangelici sibi sumerent eam, tacuerunt ecclesiae (§. praec.). Si vero hoc silentium non inuoluit tacitum consensum ecclesiarum de transferendo hoc iure, nescio sane quale silentium tacitum consensum inuoluar. Et sic probata translatione, acquisiuisse hoc ius D. T. euangelicos dubio caret. *Quod erat primum.*

De acquisitione pot. eccles. a D. T. euang. facta.

Hoc vero non quidem per suspensionem imperii hierarchici, aut tamen ea ad miniculante, factum esse, partim inde patet, quod, iuxta demonstrata, acquisitio per translationem ecclesiae facta: partim vero inde, quod, nisi suspensio haec facta fuisset, non acquisiissent ecclesiae potestatem.

testatem ecclesiasticam, (per demonstrationem § XXVIII.),
sicque nec eam transferre potuissent. *Quod erat secundum.*

Sunt qui propugnant expressam translationem iurium collegialium ab ecclesia in principem factam probari posse; sed me hic non interest, an translatio expressa probari possit, an vero non. Quam ob rem controuersiam S. R. PFAFFII aliorumque cum ICRO consummatissimo L. B. de CRAMER meam non facio. Nimirum Perill. L. B. de CRAMER voluit probare in *disser. de iure circa sacra collegiali & maiestatico* §. 67. omnia collegialia iura statuum protestantium fluere ex pacto expresso cum subditis inuito, sed an actu probauerit talem expressam delationem omnium ecclesiarum protestantium, alia est quaestio. Ego persuasus sum Virum Perill. non vendidisse hanc delationem ecclesiae cuiusdam particularis pro vniuersali. Caeterum, quod sufficiat translatio tacita ad exercitium horum iurium, in apico est. Notatu digna sunt quae Iuliae Carolinae decus Illustr. PERTSCHIVS, Praeceptor ad cineres usque colendus in *Elem. iur. can. P. I. §. 90. & 91.* docet: vt & quae Consult. Dn. WIESENHAVERN in pererudito opere cui inscripsit: *Grundsätze des allgemeinen und besondern Kirchenrechts der protestirenden in Teutschland, P. I. C. 5. §. 11.* in medium profert. Ibi enim dicit Vir doctissimus: *Wir sind übrigens der Meinung, daß es gar nicht nöthig sey, die ausdrückliche Übertragung zu beweisen. Es kan genug seyn, daß nach dem Zeugniß der Schriftsteller die Landes-Hoheit sich der Rechte angemasset, und die Gemeinden keinen Einspruch gethan, folglich die Verwaltung consensu tacito der weltlichen Obrigkeit anvertrauet worden.* Videtur quidem Consult. Dn. WIESENHAVERN in his verbis dixisse: quod Principes vi superioritatis territorialis haec iura sibi arrogauerint. Cum vero palmaria thesis huius disputationis sit, vt demonstrem, imperium sacrum D. T. euangelicorum iis non competere vi superioritatis territorialis, hanc locutionem non meam facio.

§. XXXII.

Imperium hierarchicum ecclesiae pontificiae duas iura mere papalia & imperium papale nimirum, & imperium episcopale, satis notum est. Singula iura in imperio papali contenta vero iura papalia, & singula iura in imperio episcopali contenta iura episcopalia appellantur. Inter haec tam papalia quam episcopalia iura alia talia sunt, quae ex natura sacri imperii, nimirum potestatis ecclesiasticae & imperii ciuilibis in sacra, fluunt; alia talia non sunt, veluti quae solis pactis, aut legi cuidam positivae originem debent. Posteriora haec iura appello iura mere papalia, & iura mere episcopalia.

§. XXXIII.

D. T. evangelici per suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae acquisierunt, quoad ecclesias evangelicas in suis territoriis subsistentes, iura mere papalia & mere episcopalia, quatenus ea in his ecclesiis locum habere possunt. Facta suspensione imperii hierarchici ecclesiae pontificiae, sicque etiam iurium mere papalium & mere episcopali-um, quoad subditos evangelicos D. T. evangelicorum, aut haec iura quiescunt, sicque suspensio extincta fuit, aut exercitium eorum in alios est translatum, sicque suspensio translata fuit. Quiescere haec iura verum quidem est, quoad ea mere papalia & mere episcopalia iura, quae, ob magnam diuersitatem, quae est tam quoad ipsa religionis principia, quam etiam quoad internum statum, inter ecclesiam pontificiam & protestantium, locum habere posse impossibile est: at quoad reliqua falsum esse, ita probo: ex natura iuris suspensi quidem per se non fuit illud interim, dum suspensum est ratione huius, etiam eo ipso ratione aliorum suspensum esse, sicque plane quiescere,

De acquisitione iurium mere papalium & episcopali-um a D. T. evangelicis facta.

re, sed potius vtrumque possibile est, tam illud quiescere, quam alium illud interim exercere: &, prout per naturam suspensi iuris hoc nondum determinatur, ita & in ipsis verbis P. W. hoc non determinatum, quippe quae fancit: *suspensa est*, nec determinat quid durante suspensione iustum esse debeat, an nimirum quiescere debeat, an vero ab aliis exerceri possit ius suspensum. Cum vero, quicquid ex legis verbis determinari nequit, aliunde determinandum sit, faciam periculum aliunde hoc determinandi. Ponamus itaque pacis verba ita intelligenda esse, quod haec iura quiescere debeant, tum, posito hoc sensu, ecclesiae acquisiuisent immunitatem, licet interimisticam, quoad haec iura, cum tamen nec eam quaesiverint, nec alios eam eorum nomine acquisiuisse probari possit. At enim vero, his positis circumstantiis immunitatem his ecclesiis tribuere absurdum esset: ergo facta suspensio, quoad ea mere papalia & mere episcopalia iura, quae in ecclesiis euangelicis locum habere possunt, pro suspensua haberi nequit, & per consequens translatiua est. Hanc translationem vero factam esse in D. T. euangelicos, tam inde patet, quod nemo alius, praeter hos, allegari possit: quam etiam ex eo fluit, quoniam hi sunt illi, qui contradixerunt imperii hierarchici vltiori exercitio, & rem tandem eo perduxerunt, hanc suspensionem factam esse.

Notum est STRYKIVM in *Diff. de iure papali principum euangelicorum* ex instituto probare voluisse, principes euangelicos esse Papas in suis territoriis, & hanc esse naturam & indolem totius imperii sacri eorum, quod sit ius papale, cum illo tamen temperamento exercendum, quod euangelicae religionis principia soppeditant. Non quidem ego in omnibus subscribo huic sententiae STRYKII, aut quoad ea iura in imperio papali contenta, quae mere papalia sunt, sententiae eius subscribo. Licet
vero

vero eatenus STRYKII sententiam defendam, tamen probationem, qua usus est, non sufficere credo, quippe quae nec in genere probat quod probandum erat, nec in specie hanc thesin. Prouocat nimirum in *Cap. II. §. 9.* qui locus is est in quo sententiam suam ex instituto probare voluit, ad verba *§. ius dioecesanum*. I. P. satis nota & supra (§. 22.) iam obuia: *Et intra terminos territorii cuiusque ius dioecesanum Et iurisdictio ecclesiastica se continet*, putans, paciscentes hic loqui de territorio principis evangelici, in quo tamen egregie fallitur. Certissimum enim est, licet breuitatis studium & temporis angustia non permittant probationem addere, hunc locum intelligendum esse de territorio episcopi catholici, & quidem, quando dicitur ultra eius terminos non esse extendendum ius dioecesanum & iurisditionem ecclesiasticam, hoc intelligendum esse relatiue, nimirum in relatione ad D. T. evangelicos eorumque subditos euangelicos in dioecesi eiusdem episcopi subsistentes.

§. XXXIV.

Licet non per suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae, tamen per pacem Westphalicam Et occasione reformationis, D. T. evangelici acquisiuerant ius primarium precum in suis territoriis, si Imperator a. 1624. d. 1. Ian. eas non exercuit. In I. P. Art. V. §. 26. conuentum est: In quibuscunque foundationibus mediatis a. 1624. d. 1. Ian. S. C. Maiestas primariae preces exercuit, exercent eas Et imposterum. Ergo, vbi non exercuit dicto tempore, nec imposterum eas exercere potest Imperator. Quae cum ita sint, aut in foundationibus mediatis vbi non exercere potest amplius Imperator ius primarium precum cessat in totum hoc ius, aut alius illud acquisiuit. Prius falsum esse eodem modo demonstrari potest, quo in demonstr. §. praec. iura mere papalia & mere episcopalia non quiescere demonstratum est. Ergo verum est posterius, nimirum

De ius primarium precum D. T. euangelicorum.

mirum ius primariarum precum ibi, ubi Imperator dicto tempore non exercuit, non plane cessare. *Quod erat primum.*

Quod vero D. T. euangelicus sit is in quem hoc ius translatum, inde patet, quoniam in D. T. euangelicorum fauorem & ad eorum instantiam ita conuentum est in pace Westphalica, reliquis statibus Imperatori nullam controvertiam propter ius primariarum precum mouentibus. *Quod erat secundum.*

Ex variis quidem fundamentis D. T. competere potest ius primariarum precum, ast reliqua fundamenta, praeter hoc, cessans nimirum ius primariarum precum Imperatoris, non sunt generalia fundamenta, hincque ex iis non cuilibet D. T. euangelico competit ius primariarum precum. Ceterum possem quidem varia de hoc iure primariarum precum D. T. addere, ast, ne actum agam, remitto B. L. ad Fridericianae decus, Praeceptorem meum nemini secundum, *Illustr. Du. PRAES. in Observ. von den wahren Gründen des Rechts des Landesherren bey den mittelbaren Stiftern in ihren Ländern* diurnis Hallensibus de An. 1750. n. 3. & 4. inserta.

§. XXXV.

An D. T. euangelici imperium circa sacra amiserint.

D. T. euangelici imperium civile circa sacra, sicque iura maiestatica circa sacra, quae omnes D. T. iam ante tempora reformationis & conclusae pacis religiosae & Westphalicae tempora habuerunt, non amiserunt, licet limites huius iuris per pacem Westphalicam passim determinati sint. Quod non amiserint D. T. euangelici imperium civile circa sacra, sicque iura maiestatica circa sacra (§. XIII.), quae iam ante reformationem & conclusae pacis relig. & Westphal. tempora habuisse hodie nemo amplius dubitat, est talis negatiua propositio, quae probari nequit, sicque tamdiu pro vera habenda, donec amissio a negante probari possit,

possit, quam nemo probabit vnquam. *Quod erat primum.*

Quod vero imperii circa sacra limites per pacem Westphalicam passim determinati sint, vel inde patet, quod iuris reformandi, quippe quod huius imperii ciuilibis sacri pars est (§. VII.), in Art. V. §. 34. sqq. Instr. P. limites determinati sint. *Quod erat secundum.*

§. XXXVI.

Imperium sacrum statuum protestantium seu D. T. euangelicorum Imp. R. G. est, in sentu latiori sumtum, imperium eorum sacra externa subditorum concernens. Imperium sacrum statuum protestantium pro-

Scio magis receptum esse terminum: *ius circa sacra principis euangelici.* Scio etiam communem loquendi vsum non esse de ferendum. Ast scio etiam limitationem: *non temere.* Spero vero quemlibet, qui totum nexum huius scripti perspicit, facile esse concessurum, me non temere alium terminum, qui tamen non plane insolitus est, adhibuisse. test. quid in significatu latiori sit?

§. XXXVII.

Imperium sacrum D. T. euangelicorum seu statuum protestantium, quoad ecclesias euangelicas in territorio subsistentes, in sensu latiori sumtum continet 1) imperium ciuile circa sacra seu iura maiestatica circa sacra; 2) imperium ciuile in sacra, seu iura maiestatica in sacra; 3) potestatem ecclesiasticam, seu iura sacra collegialia; 4) iura mere papalia & mere episcopalia. dicto §. XXXIII. modo; 5) ius primariarum precum, dicto §. XXXIV. modo. Prmam imperii sacri speciem D. T. euangelici enim nunquam amiserunt (§. XXXV.), quatuor reliqua iura vero acquisuerunt (§. XXVIII. XXXI. XXXIII. XXXIV.)

Notandum imperium sacrum D. T. euangelicorum differre pro ecclesiae in territorio subsistentis diuersitate. quae est aut euangelica, aut catholica, aut iudaica. Ex ipsa propositione vero patet,

patet, me hic tantum loqui de casu primo. Iam itaque de secundo & tertio casu etiam agendum esset, atq; & haec theoria tam diffusata est, ut eam hic simul tradere non liceat. Postquam itaque hucusque imperium sacrum statuum protestantium consideravi in relatione ad ecclesiam evangelicam ei subiectam, iam etiam, ut nihil praetermittam, quod eo facit, ut natura & indoles huius imperii, ratione ecclesiarum evangelicarum, penitus perspici possit, illud adhuc considerandum erit: 1) in relatione ad imperia summa quae in Imp. R. G. exercentur, & 2) in relatione ad ipsam superioritatem territorialem.

§. XXXVIII.

Imp. sac.
stat. protest.
in sensu
speciali
quid sit &
quae iura
contineat

Imperium sacrum statuum protestantium in specie seu proprie sic dictum, id imperium eorum appello, quod ipsa sacra externa subditorum concernit: sicque *hoc imperium, quoad ecclesias evangelicas in territorio subsistentes, continet non nisi quatuor posteriora iura ex iis, quae totum imperium hoc in sensu latiori sic dictum secundum §. praec. continet, nec ad id in hoc significato pertinet imperium civile circa sacra.*

Notum est alios ius reformandi ad imperium sacrum statuum protestantium, seu, ut aiunt, ius principis evangelici circa sacra, referre, alios vero non. Haec controuersia vero non tantum ius reformandi, sed reuera totum imperium circa sacra, ad quod pertinet ius reformandi, concernit. Quo iure enim hoc negatur aut affirmatur de iure reformandi, eodem iure de toto imperio circa sacra affirmandum vel negandum. Ad euitandam itaque omnem lagomachiam, & ut breuibus mentem meam exprimere possim, distingere consultum esse credidi, inter imperium sacrum statuum protestantium in sensu latiori, (§ XXXVI.) definitum, & in sensu strictiori. Secundum priorem significatum itaque concedo, secundum posteriorem vero nego, ius reformandi, immo totum imperium circa sacra, esse partem imperii huius sacri de quo ago. Ceterum in genere notandum, me in sequentibus semper loqui de imperio sacro statuum protestantium in proprio & stri-

strictiori significato. Esse enim imperium sacrum statuum protestantium in latiori significato, quoad imperium circa sacra in eo contentum, vel, quod idem est, quoad iura maiestatica circa sacra, parvam superioritatis territorialis & dependens imperium, ambabus concedo.

§. XXXIX.

Imperium sacrum statuum protestantium est independens ab imperio civili summo superioris Imp. Rom. Germ
 Ex §§. XXVIII. XXXI. XXXIII. XXXIV. in quibus ostensum, quomodo singula iura, in hoc imperio sacro contenta (§. praeced.), acquisita, patet, omnia acquisita esse per pacem Westphalicam & per suspensionem imperii hierarchici ecclesiae pontificiae, aut ad minimum ea administrante. At enim vero superior Imp. Rom. G. iam ante hanc suspensionem factam amiserat imperium sacrum (§. XXI), sicque iam ante eam nec inerat, nec coexistebat imperio civili summo germaniae imperium sacrum, si discesseris ab illo imperio sacro, quod, cum ecclesia in hierarchiam degeneraret, secundum (§. XX) remanebat. Si itaque imperium sacrum statuum protest. dependens esset ab imperio civili summo superioris Imp. R. G. illud aut ab imperii sacri partibus quae amissae ante ortum ecclesiae etangelicae, aut ab iis quae noviter post suspensionem acquisitae, aut ab iis quae semper remanserunt penes superiorem Imp. R. G. dependens esse, necesse est. Primum falsum est, cum amissum imperium sacrum extinctum sit (§. XXI), & non reuiuixerit orta ecclesia protestantium, factaque imperii hierarchici suspensione (§. XXVI.); sicque adhuc non ens sit, cuius nulla sunt praedicata. Secundum etiam falsum est, cum orta ecclesia prot. & suspensione imperii hierarchici ecclesiae pontificiae facta, nouum impe-

Independencia imperii sacri stat. protest. ratione r) imperii civ. summi germanici,

imperium sacrum a superiore Imp. R. G. nouiter non acquiritur (§. XXVII.); hincque sic iterum ponatur imperium, quod non existit, & per consequens & hoc in casu dependentia cesset. Sed & tertium falsum est. Si enim a retenta parte imperii sacri dependens esset imperium sacrum statuum protestantium, aut a paucis illis reliquiis imperii in sacra dependens esset, aut ab imperio civili circa sacra (§. XX.). Prius iterum falsum esse cuilibet statim patebit, qui reliquias has sibi in memoriam reuocat. A iure imperatoris concedendi diploma vitalitii (*Panis-Brieff*) enim non dependet: sed nec a iure primariorum precum dependens esse, quisquam affirmabit, & ita porro. Nec minus posterius falsum esse inde patet, quod ab imperio *circa sacra*, sicque ab imperio quod non concernit *ipsa sacra* (§. VII.), imperium *in sacra*, sicque imperium quod concernit *ipsa sacra*, dependere impossibile sit, imperium sacrum statuum protestantium, de quo loquor (Sch. ad §. XXXVIII.), vero, sit imperium in ipsa sacra (§. cit.). Quae cum ita sint, demonstratum est, quod erat demonstrandum.

§. XL.

2) imp. hierarchici ecclef. pontif.

Imperium sacrum statuum protestantium est independens ab imperio hierarchico ecclesiae pontificiae, sicque a papali & episcopali imperio. Est enim hoc imperium quoad status protestantes suspensum (§. XXII.), sicque quoad eorum imperium sacrum nullum amplius effectum habere potest. Ergo nec eum, quod ab eo, & cum id contineat papale & episcopale imperium (§. XXXII.), a papali & episcopali imperio, dependens esse possit. Ergo est ab eo independens.

§. XLI.

§. XLI.

Imperium sacrum statuum imperii protestantium a & 3) alio-
nullius hominis in hoc mundo imperio dependens est, sicque rum imper-
ratione aliorum hominum plane independens est. Nec enim euincitur.
dependens est ab imperio summo ciuili superioris I. R. G.
(§. XXXIX.): nec dependens est ab imperio hierarchico
ecclesiae pontificiae, hoc est, papali seu episcopali impe-
rio (§. XL.): nec etiam dependens est a Regis Galliae,
Sueciae, Daniae, aut alius cuiusdam superioris imperio,
quod per se patet. Ergo a nullius hominis imperio de-
pendens, & per consequens ratione aliorum hominum
plane independens est.

Et sic euicta est independentia imperii sacri statuum protestan-
tium. Thesis ipsa non est noua, & ex instituto euincere eam sibi
proposuit B. HELPERICHIVS in Diss. de independentia iuris cir-
ca sacra statuum ordinumque imperii germanici euangel. Tu L.
B. legas velim hoc scriptum & quae alii de eodem themate scri-
pserunt, & tum iudica an crambem-bis coctam apposuerim.

§. XLII.

Imperium sacrum statuum protestantium non est pars Imper. sac.
superioritatis territorialis, sed potius superioritati territoriali stat. protest.
statuum protestantium tantum coexistit, & hoc est praeci non est pars
puum principis euangelici ante principem catholicum, quod S. T.
illius superioritati territoriali coexistat imperium sacrum cui
ecclesiae euangelicae in territorio subsistentes subiectae sunt,
huius superioritati territoriali vero non coexistat tale impe-
rium sacrum cui ecclesiae catholicae in territorio subsistentes
subiectae. Licet controuersum sit quomodo, & quo tem-
pore, orta sit superioritas territorialis imperii ordinum,
in eo tamen conueniunt omnes, tempore reformationis &
antequam suspensio imperii hierarchici facta, iam extirpata
eam. At enim vero singula illa iura, quae coniunctim
con-

constituunt imperium sacrum statuum protestantium (§. XXXVIII.), postea demum orta esse, & per consequens, & ipsum hoc imperium sacrum postea demum ortum esse, ex ipsis demonstrationibus per quas §. XXVIII. XXXI. XXXIII. XXXIV. acquisitio euicta est, abunde patet. Constat porro ex modo cit. §§. singula haec iura, quae coniunctim imperium sacrum D. T. euangelicorum constituunt, non ex S. T. orta, sed potius per suspensionem imperii hierarchici, aut ad minimum ea adiuuante, & quod in specie ius primariarum precum attinet, ex sublato imperatoris iure, acquisita esse. Nec minus constat hoc imperium sacrum esse imperium independens (§. XL.), cum S. T. sit dependens imperium. Iam vero ius quod ortum post S. T. ita vt ex ea non fluat, nec prout ea, dependens, sed potius independens est, pro parte S. T. haberi nequit; hincque nec imperium sacrum stat. protest. quod tale ius est per demonstr. sed potius, cum tamen simul S. T. quae ab hoc imperio plane diuersum imperium est, statibus protestantibus competat, superioritati territoriali tantum coexistit. *Quod erat primum.*

Cum vero principi catholico tale imperium sacrum, quale est imperium sacrum principis euangelici, ratione subditorum catholicorum (nam ratione euangelicorum in omnia alia ab eo) per principia iuris publ. eccles. pontif. non competat: hoc imperium sacrum est praecipuum principis euangelici ante principem catholicum. *Quod erat secundum.*

Quae cum ita sint, superioritas territorialis in se quidem pro religionis D. T. diuersitate non differt: alit tamen, quoad imperium sacrum coexistens, magna pro religionis diuersitate obtinet differentia. Patet porro, si de D. T. euangelici S. T. sermo est, non dicendum esse eam continere partim iura in sacris, partim

tim in profanis: sed potius dicendum esse, imperium civile, quod D. T. E. competit in suis territoriis, duas partes habere, nimirum 1) superioritatem territorialem; 2) imperium sacrum; hocque differre iterum pro ecclesiarum in territorio substantiam secundum religionem diuersitate. vid. Schol. ad §. XXXVII.

§. XLIII.

Quae de natura & indole imperii sacri statuum protest. dicta sunt, non quidem per expressa verba legis cuiusdam fundamentalis I. R. G. praesertim I. P. confirmari possunt: est tamen nullus textus in his legibus obuius iis, quae dicta sunt, contrarius, & fluunt omnia ex art. V. §. 48. & 26. I. P. De primi & secundi huius propositionis membri veritate ego quidem neminem convincere possum, sed potius quilibet se ipsum de ea convincere debet & potest, legendo & scrutando leges imperii fundamentales. Ast, quod tamen, quae de natura & indole imperii sacri statuum protestantium dicta sunt, fluunt ex artic. V. §. 48. & 26. I. P. ex nexu omnium §§. subsequentium §. XXII. cum eo & ex ipso §. XXXIV. patet.

Monendum hoc fuit in gratiam infirmorum & incredulorum qui, si non ubique legis verba vident, non ius constitutum sed constituendum tradi, alta voce clamant. In proverbium abiit dudum in scholis Ictorum: *Legem quaerere, ubi adest ratio naturalis, infirmitas intellectus est.* Ego quidem non credo hoc brocardicum esse verum, sed, cum huius loci non sit rationes cur hoc non credam allegare, cathedrae referuo eas, si quis hoc credit, exponere: ast tamen hoc credo, infirmitatem intellectus esse legem (nimirum positivam) quaerere, & praesertim ipsa verba, si plane nulla extat. Sed redeamus ad magis seria. Dixi nullum textum obstantem allegari posse, & tamen pro defendenda sententia, meae e diametro contraria, esse nimirum imperium sacrum statuum protestantium partem superioritatis territorialis, textus ex I. P. desumpti allegari solent. Ast, non sufficit textus allegari posse, sed quaeritur an obstant. Praecipuus textus, quem obui-

ciunt, hic est: *Singuli Electores &c. in antiquis suis iuribus, praerogatiuis, libertate, priuilegiis libero iuris territorialis, tam in ecclesiasticis, quam politicis exercitio — — — ita stabiliti firmatique sunt, ut a nullo vnquam sub quocunq; praetextu de facto turbari possint vel debeant, I. P. Osnab. art. VIII. §. 1.* Sic itaque argumentantur. Si P. W. confirmat statuum ius territoriale in ecclesiasticis, imperium sacrum statuum protestantium est pars superioritatis territorialis. Atqui verum est prius, ergo & posterius. Concedo prius & nego consequentiam. Quid enim, quaeso, hic est ius territoriale? Est, nisi me omnia fallunt, ius quod D. T. in territorio suo competit. Nonne vero D. T. in territorio suo ius competere potest, quod non pars est superioritatis territorialis? Sed quid, si negaret quis datam definitionem iuris territorialis veram esse, & menti pacifcentium conuenire? Possem quidem veram esse probare, at, ut breuius me expediam, in eius gratiam sic respondeo. Ponamus per ius territoriale hic intelligi ius fluens ex superioritate territoriali, tum tamen textus, non nisi de eo iure territoriali in ecclesiasticis intelligendus esset, quod a) omnibus statibus competit; cum lex loquatur de omnibus statibus: & quod b) antiquum ius est, iam ante pacem Westphal. acquisitum & tantum confirmandum, non de nouo stabiendum, cum lex loquatur de antiquis iuribus, praerogatiuis &c. & addit: *stabiliti firmatique sunt.* Iam dic sodes, cui iuri territoriali in ecclesiasticis competunt haec attributa? Nulli sane, quam imperio ciuile circa sacra & eo pertinenti iuri reformandi. At imperium ciuile circa sacra esse partem superioritatis territorialis & ex ea fluere, ut eius competere, ei inexistere, concedo, de eo vero non loquor. vid. Schol. ad §. XXXVIII.

§. XLIV.

Et sic ductae sunt primae lineae systematis, de imperio sacro statuum protestant. I. R. G. quod, siue pro nouo, siue pro diu cognito habeas, mihi perinde est; modo de veritate non dubites. Iam duo peragenda superessent, nimirum 1) singula iura in hoc imperio sacro secundum (§.

(§. XXXVIII.) contenta, essent ulterius euoluenda, & conclusiones ex principiis stabilitis cogendae: 2) Imperium hoc non esse tale, pro quo illud venditari solet, veluti non esse *christocraticum*, non *papale*, non *episcopale*, non *territoriale*, non *collegiale*, non *ex parte territoriale ex parte vero collegiale* demonstrandum. Ast abrumpendum filum cum, iam stans pede vno in itinere, ex hac academia ad patrios lares reuersurus, vasa conclamanda sint, & sic vitae academicae, discendi caussa haectenus peractae, & huic specimini simul imponendus.

DOCTISSIMO
DOMINO AVCTORI
HVIVS DISSERTATIONIS
PRAESES.

Conscripsisti Cl. Dn. MADIHN hanc dissertationem, eamque publicae luci exposuisti, eo fine, vt edas eruditionis TVAE specimen. Laudabilis sane finis. Ego etiam conuictus sum TE finem, quem TIBI proposuisti, adsequutum esse, hancque TVAM dissertationem verae & solidae eruditionis specimen esse, de quo TIBI gratulor ex animo. Ast, si vis vt canam vt vates, praelagio TIBI, futuros esse multos, qui aliter sentient. Video & audio iam Theologos, ICtos, Historicos & Philosophos frontem contrahentes, & quaeuis dura in TE (forlan & in me, criminis, si Dijs placet, socium) euomantes, solius forte Medici stomacho non moto, sed iam, non tam ex artis suae pericia, quam ex artis nostrae docta ignorantia. Non deerunt, crede mihi, *Theologi* qui, TE pro hierarchia pugnare legentes, altum spiritum trahentes, pro non satis orthodoxo, ne quid grauius dicam, TE habebunt. Non deerunt *ICti* qui, leges & DD. testimonia frustra quaerentes, vbique vero concatenata ratioecinia inuenientes, alta voce clamabunt: *erubescat ICtus sine lege loquens*, per L. 19. C. de Collat. L. 5. C. de repudiis & communem DD. *Scholam*, quae recte cantat: *qui cum lege ambulat, tuto ambulat*. Non deerunt *Historici* qui pro monstro horrendo, cui lu-

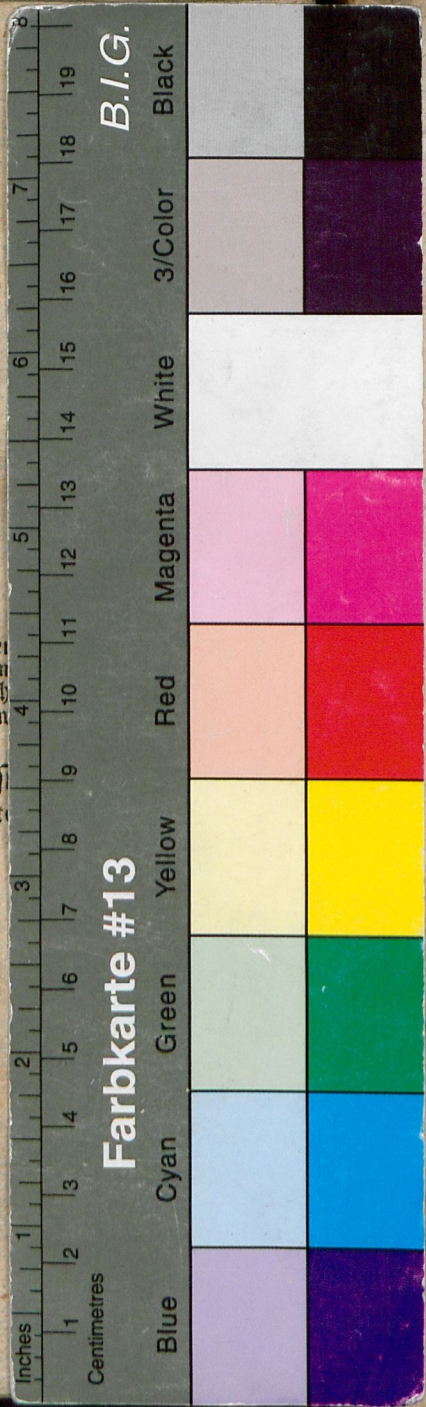
men

men ademtum, habebunt iuris publici specimen, quod non plus facti quam iuris continet, monoculum TE esse, & in tenebris calcare ebucinabunt. Non deerunt *Philosophi* qui logicae scientiae defectum dolerunt, TEQUE nec notiones ex venerandae artis regulis rite formasse, nec rigorem philosophicum in demonstrando ubique obseruasse, dictatoria voce enunciabunt. Et quidni tandem ab illis, qui nouellas litterarias compilant, TIBI est metuendum! Hi, specimine TVO fugituo oculo perlustrato, allegationes & remissiones ad alia scripta non ubique animaduertentes, (nisi forsau, quod tamen non spero, laudes eorum vendere aut emendicare plauearit) nulla adhibita diligentia, nec erudite conscriptum esse hoc specimen mox iudicabunt, iterumque charitam deperditam esse ingeminabunt. Vae TIBI itaque amicissime Dn. MADIHN! Ast confidas velim bonae causae, triumphabit tandem. Non deerunt etiam *Theologi cordati*, veritatem amantes. Non deerunt etiam *ICti rationales* legem non quaerentes, ybi nulla adest, & non auctoritatibus DD. sed rationibus in cathedra pugnandum esse, largientes. Non deerunt etiam *Historici fideles*, limites inter historiam & iurisprudentiam sancte custodiendos esse, approbantes. Non deerunt etiam *Philosophi prudentes* in omnibus rebus seruandum esse modum, & aliud esse scribere in systemate, aliud scribere extra systema, nec non ea, quae cullibet lectori intelligenti, etiam non monito, statim succurrunt, non ubique esse repetenda, admittentes. Erunt vero etiam inter eos, qui noua litteraria annunciant, tales, qui, vnicum paragraphum ex propria meditatione scriptum, saepe plus eruditionis sapere, quam integra folia ex aliorum scriptis compilata, indicabunt. Si itaque TV, doctissime Dn. MADIHN, non curas, quid sentiat turba, sed bonis placuisse TIBI sufficit, perge iudicium plus, quam memoriam excolere, perge ex propria meditatione scribere potius, quam compilare, quae ab aliis iam scripta sunt, & non vanus augur auguro, TE honorum omnium applusum esse meritum. Faxit SVPREMVM, quod regit omnia, NVMEN, vt prout hucusque, ita & impofterum, omnia TIBI ex voto cedant. Et sic TE, cum publico testimonio, quod fueris in hac Academia ciuis talis, qualem omnes esse opto, & mecum optabant omnes boni, dimitto; addens votum, vt mox saluus ruas in amplexus Ill. TVI PARENTIS, cui gratulor de filio ex academiis reduce, qui bonis scientiis locupletatus redit. Dabam Halae d. x. April. MDCCCL.

Halle, Diss., 1751 H (II-Z)

Vol. XIII. n. 9.

1751

156

9

DE
IMPERII SACRI
STATVVM
PROTESTANTIVM
IMP. ROM. GERM.
VERA NATVRA ET INDOLE

IN ACADEMIA REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE
VIRO ILLVSTRI EXCELLENTISSIMO ET CONSVLTISSIMO
D. DANIELE NETTELBLADT
POTENT. BORVSS. REGI A CONSILIIIS AVLICIS
ET PROFESSORE IVRIS ORDINARIO
PRAECEPTORE SVO AETATEM COLENDO

D. XIV. APRILIS MDCCLL.

H. L. Q. C.

PVBLICE DISPVTABIT
AVCTOR

GEORGIVS SAMVEL MADIHN
GVELPHERBYTANVS,

HALAE MAGDEBVRGICAE
LITTERIS HENDELIANIS.

